

ЦЕРКВА ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВОГО

Вперше зображення церкви Воскресіння Христового з'являється на плані Афанасія Кальнофойського 1638 р. Вона розташовувалася праворуч узвозу, який вів з Печерського містечка на територію лаврських печер. Храм являв собою дерев'яну споруду з окремою дзвіницею. У XVII ст., як свідчать описи Києва того часу, на торговельному майдані Печерського містечка височила дерев'яна церква.

У 1695 р. ця дерев'яна церква, в останні роки її існування, зафіксована на плані полковника Івана Ушакова. Вже у 1696–1698 рр. її змінив вишуканий кам'яний храм, зведений коштом київського полковника Костянтина Мокієвського. Це однобанний з трьома апсидами у східній частині храм побудований в стилі українського бароко, мав нечітко виявлений хрещатий план. Специфічне місце розташування церкви — на майдані — обумовило особливості архітектурного вирішення споруди. Фасади храму, крім східного, архітектурно тотожні. Декор фасадів суворий. Високо розташовані видовжені вікна та тлі майже гладких фасадів надає церкві вигляду оборонної споруди. Високий світловий барабан вінчала барокова грушоподібна баня.

Парафіянами церкви були мешканці Печерського містечка. Після будівництва за наказом Петра I Києво-Печерської фортеці на землях, що належали Лаврі, мешканців містечка було відселено. Відтоді парафіянами храму стали, переважно, військовослужбовці. Коли з 1711 р. територія фортеці стала адміністративним центром Києва та резиденцією губернатора з губернською канцелярією, серед парафіян вже були не тільки солдати та офіцери, а й генерали. Серед них в різний час бачимо київських губернаторів, князів Д. М. та П. О. Голіциних, князя І. Ю. Трубецького, генерал-майора Штока, М. А. Матюшкіна, генерал-лейтенантів В. П. Шереметьєва та М. І. Леонтєва, відомих військових діячів І. І. Неклюєва, І. Ф. Глебова, Ф. М. Воєйкова, а також військових губернаторів М. І. Кутузова, О. П. Тормасова та інших.

У 1786 р. церкву було передано у підпорядкування єпархіального відомства. Настоятелями Воскресенської церкви в XVIII ст. й пізніше були, переважно представники родини Левицьких та їхні нащадки. Серед них найбільш відомим є священник Павло Антонович Троцький, який був також педагогом та істориком, та залишив по собі кілька наукових праць.

У 1784 р. поручик київського гарнізону В. І. Новгородцев у своєму описі Києва писав: «церковь Воскресения Христова, каменная, состоящая в крепости Печерской, близ погорелого наместничества, около оной ограда: столбы каменные с решеткою деревянною» [1, с. 150].

Перші зображення мурованої церкви бачимо на панорамі Києво-Печерської фортеці 1783 р. Крім головного іконостасу в церкві було влаштовано ще Петропавлівський престол в теплому притворі.

Збереглися фіксаційні креслення фасадів храму серед яких привертає увагу західний фасад, оскільки вже майже через 30 років він був закритий прибудованими до нього триярусною дзвіницею з високою банею і трапезною. Ці споруди було зведено за ініціативи настоятеля храму протоієрея Дмитра Данова за проектом військового інженера Бухоніна та під наглядом лаврського архітектора П. П. Спарро. В прибудові до храму на хорах було влаштовано ще один вівтар, освячений 1862 р. на честь Різдва Богородиці. На дзвіниці висіло дев'ять дзвонів. Два найбільших з них вагою 29 пудів і 20 фунтів та 28 пудів і 14 фунтів. Їх відлито, відповідно, в 1815 р. коштом полковників Павла Семенюти та Олексія Арефіна, і в 1820 р. — коштом невідомих жертводавців.

Прибудова до храму вищезгаданих будівельних об'ємів спотворила загальну просторову композицію храму та його «всєфасадність». Ще більшої шкоди пам'ятці спричинила подальша реконструкція, коли до її верхньої частини, за проектом академіка архітектури, мекленбурзького підданого Христіана Івановича Грейфана, було прибудовано чотири маленьких бані у неоросійському стилі. Проект було затверджений імператором 20 січня 1867 р. [2].

У 1884 р. Храм постраждав під час пожежі, коли згоріли його дах та бані. Проект відновлення церкви розробив архітектор В. М. Ніколаєв. При цьому він запропонував відновити, як й було первісно, лише одну баню. Тоді ж в церкві скасували два престоли. У 1886 р. після завершення будівельних робіт було поновлено монументальний живопис, ікони, а також позолочено «червоним золотом» іконостас. Ці роботи підрядився виконати київський художник П. Є. Маликов [3].

Іконостас тоді був дерев'яний, різьблений, з двома різьбленими колонками обабіч царських врат. Він мав напівкруглий щит з трьома круглими, симетрично розміщеними іконами: «Різдво Христове», «Різдво Божої Матері» та «Тамна вечєря», а також дерев'яний позолочений хрест. В іконостасі, крім царських врат, було ще четверо бокових, менших за розміром врат, що вели до вівтаря, жертovníка та паламарні. Царські врата були дерев'яні, ажурного різьблення. Над вратами висіла ікона «Воскрєсіння Христове», яка за допомогою спеціальних приладів могла опускатися та підійматися. Ікону було оправлено в срібну позолочену шату та вміщено в мідне коло, прикрашене позолоченим с'явом. Ікони обабіч царських врат прикрашали срібні позолочені шати, виготовлені київськими майстрами на початку

Церква Воскресіння Христового. Іконостас

XVIII ст. У 1890 р. за проектом військового інженера О.П. Середи Воскресенська церква, яка досі була холодною, стала теплою. У храмі влаштували шість прикрашених кахлями пічок.

1894 р. неподалік від західних дверей праворуч та ліворуч від них встановили два кіоти з іконами «Св. чудотворців Козьми і Даміана» і «Св. мучеників Флора і Лавра». Кіоти було пофарбовано в білий колір і прикрашено позолотою. Їх було виготовлено за ініціативою настоятеля храму священника Петра Вельміна коштом купця Василя Зайцева та інших парафіян церкви.

У храмі стояло ще кілька кіотів, в тому числі два кіота біля іконостаса. В одному з них — біля південної стіни, містилася ікона «Воскресіння Христове» перед якою стояла дерев'яна позолочена художньої роботи гробничка, де зберігалася плащаниця з малинового оксамиту. Біля північної стіни розміщувався кіот з іконою «Пресвята Богородиця живописне джерело», з гробничкою, в якій зберігалися кипарисові хрести в срібних ризах з часточками мощів святих. Цю гробничку виконав майстер Богаєвський у 1878 р. Вона з'явилася в храмі за часів настоятеля храму отця Василя Григоровича Антонова та церковного старости — київського купця Георгія Порфіревича Рудакова.

Церква Воскресіння Христового. Інтер'єр

У 1905–1908 рр. майстер Яків Клейников виготовив два дерев'яних різьблених кіота, які встановили у вівтарній частині храму, а майстер Дерев'янка — кіот, встановлений в ніші біля північних дверей.

Храм освітлювався трьома срібними панікадилами, які 1907 р. замінили на нові, придбані у московської фірми «П. И. Оловянишникова и сыновья». Одне з панікадил на 24 свічки було двоярусним, позолоченим, прикрашеним емаллю. Коли у 1916 р., в храмі та на його подвір'ї влаштували електроосвітлення, зазначені панікадила (не збереглися) пристосували під електрику.

У 1906 р. за проектом військового інженера Желтухіна на подвір'ї церкви біля огорожі, яка оточувала її побудували кілька господарських та житлових будівель та двоє воріт (у південній та західній частинах огорожі) в еkleктичних формах. У нішах воріт встановили ікони, написані художницею Ольгою Загроздіною.

В ризниці та в інтер'єрі церкви збереглися, серед інших, Євангеліє московського друку 1882 р. — пожертва дійсного таємного радника Пилипа Пилиповича Вігеля, срібний хрест — пожертва ієромонаха Завадовського (1708 р.), потир — пожертви священика Воскресенської церкви Олексія Левицького (1738 р.), князя Олександра Володимировича та княжни Марії Володимирівни Баратинських, а та-

кож вдови генерал-майора Дітріха Домнікії. Остання подарувала храму 1856 р. й інше срібне церковне начиння.

У 1919 р. Воскресенська церква була пошкоджена під час гарматного обстрілу і тривалий час простояла з напівзруйнованим дахом. Храм перестав бути діючим. Останній капітальний ремонт споруди було проведено наприкінці 1970-х — в 1980-х. У 1991 р. церкву передали Церковній громаді. Зараз вона є парафіяльним храмом спілки ветеранів війни в Афганістані. У церкві встановлено новий дерев'яний різьблений іконостас, що відтворює його первісний вигляд, з уцілілими фрагментами живопису XVIII та XIX ст. Також зроблено новий монументальний розпис.

Література

1. Сборник материалов для исторической топографии Киева и его окрестностей [Текст] / составители В. Б. Антонович, Ф. А. Терновский. — К. : Типография Е. Я. Федорова, 1784.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), ф. 127, оп. 838, спр. 353, арк. 1.
3. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 859, спр. 214, арк. 1.